

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.22

Н.В. ДЕРСТУГАНОВА,

*аспірант кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)*

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ТЕОЛОГІЇ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено обґрунтуванню певних особливостей підготовки бакалаврів із теології з урахуванням духовного стану сучасного українського суспільства. Перед професорсько-педагогічним складом ВНЗ постають питання виховання майбутніх теологів із урахуванням особливостей сьогодення, щоб молоді фахівці впевнено володіли не тільки системою богословських знань, а ще й вміли будувати шляхи комунікативної взаємодії з людьми різного віку, різного духовного досвіду, різного ставлення до християнства.

Ключові слова: професійна підготовка, бакалаври з теології, формування готовності.

Постановка проблеми. Наша країна, обравши шлях принципових змін у політичній, економічній та соціальній сферах життя, перебуває на етапі свого нелегкого становлення. Загострення проблем суспільного життя, різкого соціального розмежування суспільства підштовхує людей до пошуку духовної підтримки. Саме тому для нашої держави вкрай важливо, щоб наші співгромадяни отримували духовну підтримку, яка базується на вікових православних традиціях, українській культурі, що гармонійно поєднує християнські цінності та народну самобутність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних засад духовно-морального становлення особистості зробили І.Д. Бех, С.М. Борхович, В.В. Рибалка, Г.С. Сковорода, Д.В. Чернілевський.

Вагомими для дослідження є праці В.І. Гараджа, С.Ю. Дивногорцева, К.С. Елбакян, К.В. Кислюка, О.М. Красникова, І.В. Метлика, В.В. Миронова, Т.В. Скларова, М.М. Шахнович, у яких вказується на необхідність релігійної освіти як залучення до конфесійної традиції.

Аналіз широкого кола джерел і наукових праць довів, що в сучасній педагогіці недостатньо дослідженим залишається процес підготовки бакалаврів із теології з урахуванням особливостей сьогодення.

Формулювання мети. Мета статті полягає в дослідженні ряду особливостей сучасності, які необхідно враховувати при формуванні готовності майбутніх бакалаврів із теології до комунікативної взаємодії у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед кожною людиною так чи інакше неодмінно постає питання сенсу життя, доцільності здійснюваних праць і зусиль, власної значущості й користності. Шукаючи відповідь на принципові запитання, людина керується власними знаннями, життєвим досвідом, певними моральними критеріями, прийнятими в тому суспільстві, в якому людина перебуває. Як правило, поставлена мета життя багато в чому визначає ті засоби й методи, за допомогою яких людина її досягає. З'ясування сенсу життя є принциповим питанням для кожної людини, кожного члена суспільства. Відповідно, від поставленої мети кожної окремої людини залежить те, яким буде суспільство, які моральні цінності будуть в ньому домінувати.

На жаль, у нинішній нелегкій для нашої держави момент все більша перевага надається матеріальним цінностям над духовними, що призводить до глибокої духовної кризи суспільства. Багато наших співгромадян, особливо молодих людей, перебувають на моральному роздоріжжі, не можуть чітко сформулювати мету свого життя.

Значний інтерес для нашого дослідження становить думка відомого дослідника духовної культури особистості Д.В. Чернілевського, який вважає, що «Двадцять перше століття породило ситуацію відриву національної системи виховання від традиційної педагогіки, виникла проблема осмислення і практичного втілення діалектики нового взірця життя, унікальності культури, етичного потенціалу, ментальності». Науковець акцентує увагу на тому, що в освітній системі України духовно-моральне виховання особистості має становити одну із важливих складових освітньої системи [5, с. 182–183].

Відрив національної системи виховання від традиційних духовно-моральних цінностей українського народу багато в чому пов'язаний із відривом від високоморальних принципів християнства. Слід зазначити, що за радянських часів на довгі сімдесят років були заборонені будь-які теологічні знання, а безцінний досвід православної антропології, аскетички, морального богослов'я було цілком викреслено із освітнього-виховного простору. В Україні була знищена богословська наука, під заборону залишилася величезний пласт знань стосовно духовно-моральної виховання людини. Велика кількість імен видатних науковців світового масштабу потрапила під заборону. За часів воєнничого атеїзму усіляко намагалися позбутися будь-яких проявів релігійності, моральних ідеалів християнства. Сімдесят років тривало знищення церковної науки, культури, мистецтва, архітектури.

Відрив народного життя від своїх духовних і культурних коренів неминуче призвів до тяжких негативних наслідків у духовно-моральному стані суспільства, а саме: втрати моральних засад, національної самосвідомості, самобутності, єдності, патріотизму, забуття своєї історії. В особистому житті членів суспільства також відбулися негативні наслідки: багато наших співгромадян втратили спокій, духовну рівновагу, радість, впевненість, знецінилися добро, повага, любов, щирість, милосердя, знецінилися і піддалися руйнуванню інститути сім'ї й батьківства.

Корисною для дослідження є думка П.Ю. Сауха: «Сучасна глобальна ситуація, яку можна назвати кризою виживання, спричинена перш за все самою людиною, її ставленням до світу, до самої себе і до інших людей» [3, с. 5].

Рішучі зміни в політичному, економічному й соціальному житті нашої країни відкрили перед нашим громадянам широкі можливості, серед яких і право вільно отримувати знання про багату духовну спадщину наших предків, усвідомлено обирати віросповідання й відкрито його сповідувати.

Поступово в систему української освіти на різних рівнях почали повертатися традиційні духовно-моральні цінності православ'я. Наше суспільство, ставши на шлях духовного відродження, прагне отримати теологічні знання.

За довгі десятиріччя атеїзму декілька поколінь громадян нашої країни вирости й сформувалися без впливу традиційних духовно-моральних цінностей українського народу, без православ'я. Для того щоб «відірвати» народ від його багатовікової високоморальної спадщини, радянська влада навмисно підмінила систему духовно-морального виховання на систему, протилежну за своїм значенням, на атеїзм. Уся гуманітарна сфера життя українського народу зазнала радянської деформації, на усіх рівнях була присутня чітка атеїстична складова. Такі науки, як історія та філософія «переписувалися» згідно з радянською ідеологією, а богословські науки сприймалися як «пережиток минулого». Люди, які прагнули отримати глибокі християнські знання, зберегли віру та духовно-моральні цінності православ'я, сприймалися радянським суспільством як люди малограмотні, вони піддавалися громадському осуду, ущемлялися у своїх громадянських правах.

Після падіння СРСР, зміни соціального та політичного устрою українського суспільства, багато наших громадян залишилися дезорієнтованими у духовно-моральній сфері. Необхідність пошуку нових духовно-моральних ідеалів виявилася важким завданням для багатьох людей, особливо старшого віку, тому що радянські ідеї були вже не актуальними, а до християнських цінностей у людей було сформовано різке негативне ставлення. Саме тому багато наших співгромадян розпочали пошук нових духовних ідеалів або прийняли рішен-

ня спиратися лише на особисті внутрішні відчуття міри та справедливості, лише на власну совість. Безумовно, совість є внутрішнім духовним орієнтиром людини, але за певних обставин виховання та життя в соціумі, вона не завжди виступає правильним моральним орієнтиром.

Важливою для дослідження, що проводиться, є думка доктора психологічних наук І.Д. Бега: «Порівняння етичних понять добра і зла не дає змоги встановити якісну міру добра, оскільки цьому заважає зміст негативних моральних утворень: все те, що не зло, є благом. Однак те, що є добром порівняно лише зі злом, що не є великим добром (вищим його рівнем)» [1, с. 141].

Як зазначалося раніше, для багатьох наших співгромадян негативні наслідки радянської атеїстичної пропаганди і досі залишаються істотною перешкодою при виборі духовних орієнтирів. Це виражається в тому, що люди навмисно свої духовні пошуки спрямовують у бік, свідомо протилежний духовно-моральним цінностям християнства.

Складність вибору правильного духовно-морального орієнтиру викликана цілим рядом причин, найважливішою із яких є відсутність адекватних знань про православне віровчення, духовну сутність православ'я.

Для того, щоб зробити усвідомлений вибір відносно будь-якого питання, людині необхідно мати якомога більше об'єктивної інформації з питання, що цікавить. У своєму повсякденному житті більшість людей саме таким чином підходять до вирішення своїх поточних життєвих питань. Тим більше усвідомленим і продуманим має бути підхід до вибору мети життя, критеріїв духовно-морального порядку. Але для того, щоб здійснити такий важливий вибір, людині потрібен певний багаж духовно-моральних знань.

Очевидно, що на сьогодні в нашому суспільстві спостерігається гостра нестача систематизованих знань щодо багатой спадщини батьківської віри. На жаль, більшість наших співгромадян, навіть ті громадяни, що мають блискучу світську освіту, мають уривчасті, несистематизовані знання відносно православного віровчення, антропології, аскетички на інших богословських дисциплін.

Постає питання: хіба може людина, особлива молода, не маючи твердих знань відносно багатой духовно-моральної спадщини, вирішити найважливіші життєві питання відносно сенсу життя та способів досягнення поставленої мети? Якщо людина не має твердих духовно-моральних орієнтирів, якщо вона відірвана від багатовікового духовного коріння, вона буде перебувати в розгубленості відносно сенсу життя, буде важко шукати межу між добром та злом, її душа буде позбавлена спокою, радості, миру, любові.

На особливу увагу заслуговує думка В.Д. Чернілевського відносно понять духовності та моральності людини: «Піднесеність почуттів, благородство душі, глибина і гнучкість розуму, прагнення покращити свій внутрішній світ і довкілля є основними поняттями духовності. А моральність є головним показником загальної культури людини, показником гармонії і досконалості, розвиненості розуму і характеру» [5, с. 184].

Українське суспільство зацікавлене у вихованні високоморальних членів суспільства в системі традиційних християнських цінностей, але на сьогоднішній день наше суспільство стикається із нестачею доступної кваліфікованої інформації щодо історії, культури православної церкви, суті православного віровчення.

Саме тому перед професорсько-педагогічним складом ВНЗ постають питання виховання майбутніх теологів із урахуванням особливостей сучасного суспільства, тобто молоді фахівці мають впевнено володіти не тільки системою богословських знань, а ще й вміти будувати шляхи комунікативної взаємодії з людьми різного віку, різного духовного досвіду, різного ставлення до християнства.

Так, наприклад, потрібен особливий підхід до людей, чие дитинство та молодість припадали на радянські часи. Такі люди, завдяки радянській атеїстичній пропаганді нерідко до православного віроучення ставляться з недовірою, мають необґрунтовані страхи, іноді, навіть, проявляють агресію. Наслідки діяльності атеїстичної пропаганди заважають таким людям прийняти істини православ'я. За радянських часів була здійснена «підміна» цінностей, атеїстично невірні пояснені явища Біблійної історії, суті православних богослужінь, принципи побудови духовного життя людини. Тому поширені такі випадки, коли душа людини відчуває тягу до високоморальних цінностей християнства, але матеріалістична точка зору

на життя, вихована радянською системою, стає на перешкоді духовному пошуку людини. Із такими людьми треба дуже обережно і кваліфіковано проводити бесіди, поступово відкриваючи безмежний світ православ'я, враховуючи ту систему цінностей, у якій людина прожила більшість свого життя. Треба коректно й тактовно допомогти людині подолати помилкові перешкоди, створені матеріалістичними світоглядом, подолати страхи та невпевненість, донести до людини систему тисячолітніх духовних надбань християнства в доступній для неї формі.

Завдяки сучасним засобам масової інформації, широкому розповсюдженню мережі Інтернет, наші співгромадяни стикаються з різною, не завжди коректною інформацією відносно духовно-моральних цінностей. Тому в людей, які прагнуть розумної віри, виникає багато різноманітних запитань відносно необґрунтованих страхів та забобонів, співвідношення науки та віри, Біблійної історії та сучасних досягнень науки.

Також теологічна допомога потрібна в реабілітації тих членів суспільства, які підпали під деструктивний вплив у сектах. У таких важких ситуаціях теологічна допомога потрібна не лише самому постраждалому, а й родині постраждалої особи. Теолог повинен компетентно орієнтуватися в таких небезпечних та делікатних ситуаціях, мати не тільки чіткий багаж богословських знань, а й бути готовим до комунікативної взаємодії у професійній діяльності.

На сьогоднішній день у педагогічній дійсності спостерігається низка суперечностей: члени нашого суспільства мають вільний доступ до безцінної світової спадщини духовно-моральних цінностей православ'я, але, на жаль, велика кількість наших співгромадян не мають навіть чітких знань про основи православного віровчення, не знають про велику кількість богословських та філософських праць, у яких богослови, філософи дуже чітко, поступово дають поради відносно щоденної праці над собою, над своєю душею, над своїм власним самовдосконаленням.

Процес формування людської душі – процес, за своєю суттю, динамічний. Тому для людини властиво шукати не лише задоволення своїх природних матеріальних, фізіологічних та соціальних потреб, але й бажати задоволення потреб духовних, які якраз і виражаються у бажанні зрозуміти самого себе, працювати над своїм внутрішнім самовдосконаленням. І якщо ця природна духовна потреба людини організована правильно, то людина має певні знання, досвід, навички у веденні духовного життя, тверезо усвідомлює свої слабкості і недоліки, намагаючись усіляко їх побороти, тобто веде постійну наполегливу роботу над собою, прагне власного вдосконалення.

На особливу увагу заслуговує точка зору професора Л.О. Сущенко, яка у своїх дослідженнях доводить, що прогресивність будь-якого суспільства визначається саме рівнем розвитку особистості, що саме цей чинник є головним важелем впливу на подальший прогрес [4, с. 302].

Перед сучасною освітньою наукою постає питання виховання всебічно розвинутої гармонійної особистості. Цікавою й корисною для нашого дослідження є думка професора П.Ю. Сауха: «Головною проблемою сучасної української освіти є вичерпаність основної педагогічної парадигми, яка поспіхом доповнюється скороспілими й експериментально неперевіреними ідеями та окремими елементами європейських освітніх технологій. У зв'язку з цим, стан нашої освіти можна назвати кризою різноманітності, що пов'язана з відсутністю однозначного і зрозумілого способу включення освіти в сучасне суспільство, коли незрозумілою залишається сама місія і призначення педагога, оскільки не ясно, які продукти має створювати освіта» [2, с. 46].

Викладання педагогічних дисциплін у ВНЗ на сьогоднішній день характеризується варіативною кількістю програм та існуванням величезної різноманітності підручників, навчальних посібників і практикумів, орієнтованих на технологізування навчання або навпаки – на гуманізацію освіти. Серед інших в сучасній педагогіці існує напрям, що базується на фундаменті православної культурної традиції. Розвиток цього напряму педагогічної думки є, на наш погляд, найбільш перспективним.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, доходимо висновку, що при підготовці бакалаврів з теології у ВНЗ доцільно враховувати реальний духовний стан українського суспільства, особливості сучасної ситуації. На сьогодні в нашій країні склалася особлива, можна сказати, унікальна ситуація відносно духовно-моральної орієнтації суспіль-

ства. Україна – країна, що має великі простори і багатомільйонне населення. Багата історія і культура нашої країни невід’ємні від духовно-моральних основ православ’я. Із покоління до покоління наші предки свято берегли православні традиції, дбайливо передаючи віру своїм нащадкам. За роки воєнничого атеїзму радянській владі вдалося порушити духовно-моральний уклад наших предків, відірвати більшість населення від своїх православних коренів. Одне із завдань, продиктованих сьогоднішнім часом, яке постає перед теологами, – на ново поширювати православне віровчення серед людей, долаючи матеріалістичні та атеїстичні перепони, які є наслідками радянської ідеології.

Особливості духовного стану сучасного суспільства потребують ретельної педагогічної уваги при підготовці теологів, того, щоб вони впевнено володіли такою системою фахових знань і вмій, практичних навичок, які б забезпечили їх ефективне практичне застосування, надати особливої уваги вихованню у студентів емоційно-вольової стійкості, психологічної готовності до подолання професійних труднощів. Зміст освітніх програм має відповідати сучасним запитам і вимогам суспільства. В умовах професійної підготовки бакалаврів із теології професорсько-педагогічному колективу ВНЗ важливо ретельно вивчати, аналізувати завдання, які постають перед майбутніми теологами, труднощі, з якими у своїй професійній діяльності вони можуть стикатися.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у дослідженні особливостей процесу формування готовності майбутніх бакалаврів із теології до професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. пос. / І.Д. Бех. – К.: Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Саух П.Ю. Сучасна освіта. Портрет без прикрас: монографія / П.Ю. Саух. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. – 382 с.
3. Саух П.Ю. Експлікативні зміни сучасної освіти освіти в контексті трансформацій науки постіндустріального суспільства / П.Ю. Саух // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – № 20. – С. 3–8.
4. Сущенко Л.О. Педагогічні інновації: від стратегії до реалізації / Л.О. Сущенко // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – 2015. – № 2 (10). – С. 302–307.
5. Чернілевський Д.В. Проблеми освіти та духовно-морального виховання майбутніх фахівців в умовах глобалізаційних викликів / Д.В. Чернілевський // Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія; за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во Рута, 2016. – С. 181–191.

References

1. Bekh, I.D. (2012). *Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku* [Personality in the Space of Spiritual Development]. Kyiv, Akademydav Publ., 256 p. (In Ukrainian).
2. Saukh, P.Yu. (2012). *Suchasna osvita. Portret bez prykras* [Modern Education. A portrait without Decoration]. Zhytomyr, ZhDU im. I. Franka Publ., 382 p. (In Ukrainian).
3. Saukh, P.Yu. (2005). *Eksplikatyvni zminy suchasnoi osvity v konteksti transformatsii nauky postindustrialnoho suspilstva* [Explicit Changes in Modern Educational in the Context of Transformations in the Science of Post-Industrial Society]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka* [Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University], no. 20, pp. 3–8 (In Ukrainian).
4. Sushchenko, L.O. (2015). *Pedahohichni innovatsii: vid stratehii do realizatsii* [Pedagogical Innovations: from Strategy to Implementation]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia* [Bulletin of Alfred Nobel University], no 2 (10), pp. 302–307 (In Ukrainian).
5. Chernilevskiy, D.V. & Dubaseniuk, O.A. (2016). *Problemy osvity ta dukhovno-moralnoho vykhovannia maibutnikh fakhivtsiv v umovakh hlobalizatsiinykh vykykiv* [Problems of Education, Spiritual and Moral Education of Future Specialists in the Context of Globalization Challenges]. *Teoriia i praktyka profesiinoi maisternosti v umovakh tsilezhyttievoho navchannia* [The theory and practice of professional skills in the conditions lifelong learning]. Zhytomyr, Ruta Publ., pp. 181–191 (In Ukrainian).

Статья посвящена обоснованию некоторых особенностей подготовки бакалавров по теологии с учетом духовного состояния современного украинского общества. Перед профессорско-педагогическим составом вузов возникают вопросы воспитания будущих теологов с учетом особенностей настоящего, чтобы молодые специалисты уверенно владели не только системой богословских знаний, но и умели строить пути коммуникативного взаимодействия с людьми разного возраста, разного духовного опыта, различного отношения к христианству.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, бакалавры по теологии, формирование готовности.

The article deals with the substantiation of certain features of bachelors' training in theology taking into account the spiritual state of modern Ukrainian society. The academic teaching staff of higher educational institutions face the problem of upbringing the future theologians taking into account the peculiarities of the present environment. The graduates should not only acquire profound theological knowledge, but also be able to build the ways of communicative interaction with people of different ages, different spiritual experiences, and different attitudes towards Christianity as well.

Key words: professional training, bachelors in theology, formation of aptitude.

Одержано 03.01.2018.